

Cam la un veac după călătoria lui Paul de Alep, din tiparnița de la Rîmnic apărea, la 1767, « *Slujba osebită* » a *cuviosului Nicodim sfințitul*¹, în care — ca de obicei într-o astfel de slujbă (ἄκρολογοῦθια) este cuprinsă și o biografie-elogiu a sfîntului comemorat².

Această biografie a lui Nicodim n-a fost — pe cîte știm — nici folosită direct³, nici, mai ales, comparată cu celelalte izvoare privitoare la viața lui Nicodim⁴ de către nici unul dintre istoricii ce s-au ocupat de biografia acestuia⁵. Știrile din cuprinsul acestei *Pomeniri* sînt, în parte, concordante cu cele pe care ni le oferă relatarea lui Paul de Alep⁶.

În sfîrșit, cea de-a treia povestire *în scris* a vieții lui Nicodim⁷ este binecunoscută și des folosită amplă și amănunțită *Viață*, datorată lui Ștefan Ieromonahul. Cum, fie direct, fie prin intermediul monografiei adesea citate a lui Ștefulescu, știrile din cuprinsul acestei lucrări stau la baza aproape a tuturor studiilor mai noi asupra activității lui Nicodim și rolului său în istoria culturală a secolului al XIV-lea, se cuvine să ne oprim ceva mai îndelung asupra ei.

Opera lui Ștefan Ieromonahul. Ștefan Ieromonahul și duhovnicul Tismanei⁸ n-a urmărit decît să dea o nouă ediție — mult adăugită însă — a *Slujbei osebite*, tipărită în 1767; numai editorul de mai tîrziu, Iosif Bobulescu, a separat povestirea vieții lui Nicodim de slujba din care — în concepția autorului — ea făcea parte integrantă, publicînd-o⁹ precedată (în afară

de către Nicodim la vîrsta adolescenței, (vezi, mai jos, p. 250 nota 4). Celălalt episod, aflat într-un colț al scenei hirotonice e mult mai greu de descifrat: un tînar, purtînd în mînă o cupă, intră printr-o ușă. Ar putea fi vorba tot de o scenă secundară, reprezentînd venirea lui Nicodim în mănăstire; nu este însă exclus să avem de-a face doar cu un simplu detaliu episodic al scenei hirotonice. Interpretările date aici ambelor scene rămîn numai ipotetice.

¹ *Slujbă/osebită* [A sfc]ntului preacuviosului Părintelui nostru Nicodim sfințitului, cel din Lavra sfc]ntei Mânăstiri a Tisminei: Acumîntu tipărită în zilele Lu]minatului și prea înalțatului Domnului Alexandru Scarlat Ghica vcoe]o]d/Cu blc]goseleonia și osîrdia și cu]toată chieltuiala sfc]nții sale Iubitoriu]lui de Dc]mneseu Chir] Partenie, episcopul Rîmnicului: În sfc]nta Episcopie a Rîmnicului: [La anul] de la Hristos 1767. [S-au tipărit de popa Constandin] Tipog[raful]. În 4° (2 f. nepaginate +) 34 f. paginate; cu o gravură în lemn, reprezentînd pe Nicodim (fîla nepaginată 2^v), convențională, semnată: p[ro]p[ri]e C[on]standin] t[ip]og[ra]ful. Cf. Bianu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*, 1508—1830, vol. II, București, 1910, nr. 353, p. 175—176 (în continuare *Slujba osebită*).

² Textul ei în Anexa 1, la sfîrșitul acestei lucrări. (în continuare *Pomenirea*).

³ Pentru folosirea indirectă a știrilor din cuprinsul ei, prin intermediul *Vieții* datorate lui Ștefan Ieromonahul (scriere ce o cuprinde aproape în întregime) vezi mai departe.

⁴ Punea în paralel a textului ei cu celelalte consemnări ale tradiției de Tisma în Anexa 1. Discuția critică asupra textului ei, mai jos, p. 246.

⁵ Ea a fost totuși folosită — dar numai pentru tradiția privitoare la popasul lui Nicodim pe locul unde ulterior s-a întemeiat mănăstirea Gura-Humorului — de către V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, Al III-lea raport, în BCMI, XXVII (1934), p. 107, și — după acesta — de către I. Donat, *Fundațiunile religioase ale Olteniei*, Craiova, 1937 (extras din « *Arhivele Olteniei* », nr. 86—88), p. 49 și 51, nota 2.

⁶ Comparația ambelor izvoare, mai jos, p. 250.

⁷ Tînînd seama și de prezentarea figurată a vieții lui Nicodim prin scenele ce împodobesc racla din 1671, *Viața* datorată lui Ștefan Ieromonahul este, în ordine cronologică, cea de-a patra consemnare a tradiției privitoare la Nicodim, așa cum se păstra ea printre călugării de la Tisma.

⁸ Despre Ștefan Ieromonahul știm foarte puțin: nu-i cunoaștem nici familia, nici data și locul nașterii, nici copilăria. Întîmplător, din textul operii sale aflăm că a intrat, de foarte tînăr, în mănăstirea Tisma, unde — ne spune el — « m-am învrednicit de am primit chipul monahicesc și darul diaconiei și al preoției și al duhovniciei » (« Predoslovie către cetitorii »). Tot de acolo știm că era un om umblat: călătorise în două rînduri în Serbia, o dată în 1811 și a doua oară nu știm cînd, dar înainte de 1839 (vezi mai jos, p. 240, nota 4). Pare să fi avut o oarecare stare, căci o sumă de alte știri asupra lui ne sînt date de inscripții de pe obiecte dăruite de el mănăstirilor sale sau schiturilor dependente de ea. Cea mai veche o constituie inscripția de pe o icoană de lemn (văzută de noi, în mai 1958, la schitul Cioclovina de Jos): « Anul de la Hristos 1834, ianuarie 7. S-au cumpărat de Ștefan Ieromonahul și s-au dat în dar sfîntului schit Cioclovina, unde se prăznuște și se cinstește hramul sfîntei biserici, mai marii voievozi Mihail și Gavril și toate puterile, cerești ». (Icoana este o « Anastasis », înconjurată de 12 praznice; e de factură rusească, pictată peste foiță de argint). Urmează apoi, în ordine cronologică, daruri făcute Tismanei: în 1840 toaca de bronz a mănăstirii; în 1842 o cădelniță, un potir și o linguriță — toate de argint — date bisericii mari (inscripțiile de pe acestea la Ștefulescu, *Tisma*, p. 143—144); în 1844, o pereche de pafale și o cruce mare de argint (*ibidem*, p. 145), iar la o dată necunoscută un clopot mic (*ibidem*, p. 148). Ultima știre despre el în viață — una deosebit de interesantă pentru chestiunea ce ne preocupă aici — ne-o dă el însuși, într-o însemnare culeasă în 1910 de V. Drăghiceanu, la schitul Cioclovina de Jos, « pe o carte »: « Acum, într-acest următor an 1845, cînd am venit pentru tipărirea Sfîntului Nicodim sfințitul, carele întru început au lăcut sfînta mănăstire a noastră Tisma, din sud Gorjiu (sic) din Valahia mică, de peste Olt, însă mai înainte de anii de la Adamu 6894 = 1476 (sic), precum în hrisovul cu acest an a lui Dan Voievod, fiul lui Radu V. (ce-i zice Negru). Și mi s-au dat dezlegată și lipsă. Ștefan Ieromonahul (*Monumentele Olteniei*, al III-lea raport, în BCMI, XXVII (1934), p. 117). Ar fi deosebit de interesant de știut de unde a « venit » Ștefan pentru tipărirea « sfîntului Nicodim » și de ce părăsise el — așa cum reiese din notița de mai sus — mănăstirea lui de postrig. Nu-i cunoaștem nici data morții, ce pare a fi totuși anterioară anului 1851 (vezi mai jos p. 240, nota 4).

⁹ *Viața preacuviosului părintelui nostru Nicodim sfințitul, arhimandritul Lavrei din sfînta mănăstire Tisma*. Lucrată de Ieromonahul și duhovnicul Ștefan din Tisma la anul 1839, după cea tipărită la 1763 «sic] recte 1767» de Episcopul Rîmnicului Kir Partenie și după un manuscris vechi. Iar acum . . . s-a îndreptat cu keltușa sa de smeritul episcop al Rîmnicului, Noului Severin Iosif Bobulescu, București, 1883, IX + 82 p.

Pe lângă numeroase erori de transcriere, ediția mai are și defectul de a fi modificat ortografia originalului, folosind o alta, intructivă etimologică, nici aceasta consecvent aplicativă. La atît pare a se reduce « îndreptarea » amintită în titlu.

Afirmățiile neîntemeiate sau de-a dreptul greșite din titlul acestei ediții au indus în eroare nenumărați cercetători. Ceea ce l-a determinat pe editor să dea la lumină *Viața* este, desigur, bogăția ei în detalii neîntinite în altă parte; ceea ce l-a făcut să omită însă editarea *slujbei* ce o însoțea ar putea fi faptul că, la acea vreme, existau două retipăriri, relativ recente, ale publicației de la Rîmnic, din 1767 (ambele în București, la 1857 și 1863). În cuprinsul acestora figurează și *Pomenirea*.

O reproducere a textului publicat de Bobulescu — cu modernizarea ortografiei, dar și cu unele erori și omisiuni — a dat apoi «C.» Niculescu-Ploșor: *Viața preacuviosului Nicodim Sfințitul, arhimandritul și întemeietorul mănăstirii Tisma de Ștefan Ieromonahul, Rîmnicul-Vlăci, 1935* (« Pămînt și suflet oltenesc », nr. 34—35), IV + 110 p.